List 25. Tečaj XLVII.

NOVICE

gospodarske, obrtniške in národne.

Izhajajo vsako sredo po celi pôli. Veljajo v tiskarnici jemane za celo leto 3 gold. 40 kr. za pol leta 1 gold, 70. kr. za četrt leta 90 kr., pošiljane po pošti pa za celo leto 4 gold., za pol leta 2 gol 10 kr., za četrt leta 1 gold. 10 kr.

V Ljubljani 19. junija 1889.

Obseg: Past za muhe. — Starost čebelskih matic. — Razne reči. — Zemljepisni in narodopisni obrazi. — „Matica Slovenska“. — Govor poslanca Kluna. — Govor poslanca Tonklija. — Naši dopisi. — Novičar.

Gospodarske stvari.

Past za muhe.

Vzlic razlim napravam, katerim je namen muhe odganjati in preganjati, ostanejo muhe vendarle v toplem poletnjem času, zelo neprijeten gost, ki ga se moremo le nekoliko ubraniti. Zadovoljni smo, če moremo sit-

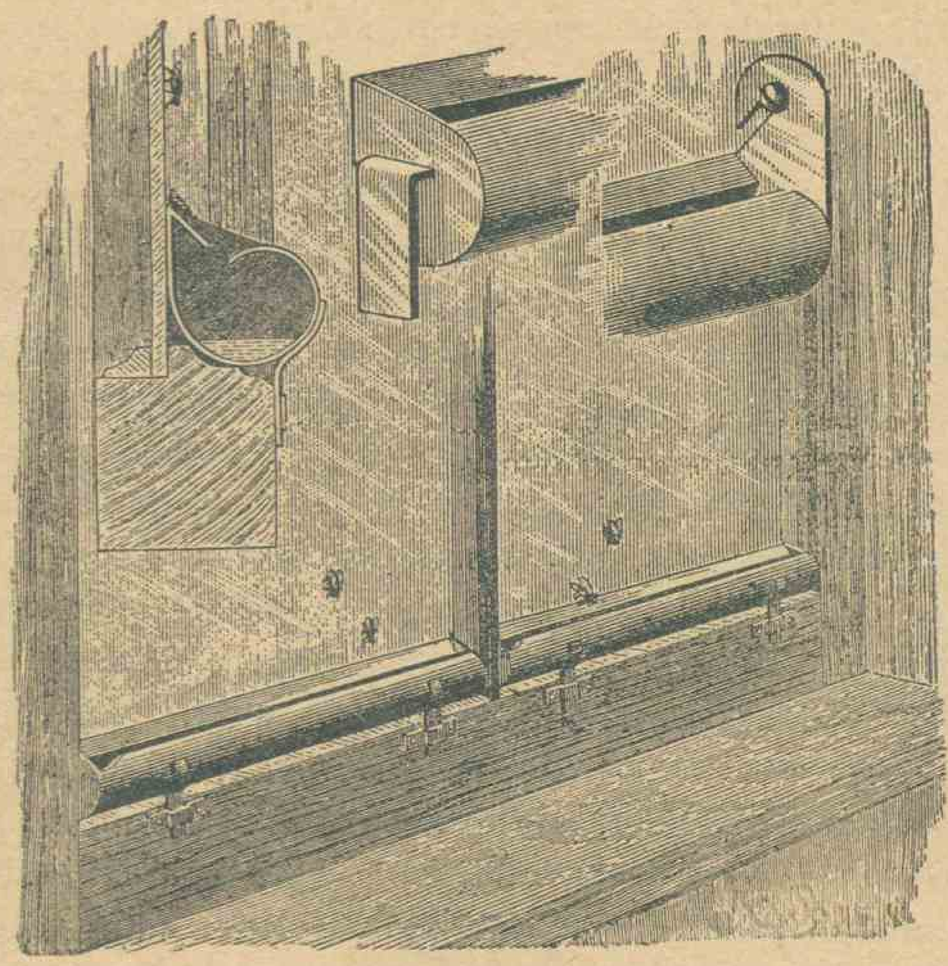

Podoba 1.

nosti, katere nam delajo muhe, nekoliko odstraniti, in to z načinom, ne da bi vsak dan posebe imeli mnogo opravila. S pripravo, ki jo kaže podoba 2., je to nedvomno omogočeno. Kakor kaže podoba narejena je ta priprava iz žleba, ki je pritrjen ob spodnji šipi, in sicer tako, da muha, idoča doli po šipi, mora čez ozek predstrešek skozi razo (špranjo) v žleb. Tu v žlebu je muha vsekakor ujeta, ker mu je dno napolnjeno s tako tekočino, v kateri pogine, na pr. z milnico (žajfnico). Muha namreč hoče uiti iz žleba, zaletava se ob stene in v tekočino, in slednjič v njej pogine. Da se žleb more izprazniti, očediti in na novo naliti, bodi tako pritrjen, da se da snemati. Trije načini, kako žleb pritrditi, narisani so zgoraj v podobi, in poleg tega kaže še podoba na levi strani zgoraj, kakšen je žleb v prerezu. Vsa naprava je tako preprosta, da jo more vsak klepar narediti.

Starost čebelskih matic.

Navadno in v pravilnih odnošajih postane čebelska matica tri, štiri, pet let stara in je ves čas plodna. Izkušnje kažejo, da so matice v drugem leti svoje starosti najbolj rodne ter polagajo najmanj jajčec za trote. S tem si razlagajo, zakaj so pozni roji najmočnejši ter tudi stari panji po odpuščenih rojih, akopram so časi spomladi jako slabi. Njihova matica je namreč v drugem letu. Kmalu prekosijo prvi roj, ker ima ta najstarejšo matico. Zatorej kaže matico v tretjem letu njenem opraviti, da si čebele vzgojijo mlado. Teoretično je to zelo prav in še marsikomu všeč. Vendar praktično življenje dostikrat zelo drugače zahteva. Kdor bi se zmerom držal strogo teoretičnih naukov, imel bi dostikrat slabe uspehe in časi še obstanek svojih čebel spravil v nevarnost.

Veliko bolje delajo tisti čebelarji, ki čebelam samim prepuščajo določevati, je li njihova matica še kaj vredna ali ne. Dokazano je namreč, da čebele samo slabo matico zamorijo in si iz pripravljene zalege vzgojijo mlado. Preteklo poletje sem doživel zelo poseben dogodek, ki bodi zarad svoje zanimivosti tukaj naveden: V enem panji sem imel italijanske čebele. Njihova matica pa je kmalu spomladi kazala, da je slaba plodilka, sploh nemarna, čeravno je letos 15. julija postala leto stara,

K. ZEITUNGS STEMPEL

torej je bila v najkrepkejši dobi svoji. Vkljub temu je sredi rojenja čebel komaj tisoč jajčec izlegla. Še hujše je bilo to, da je njene zalege 10% bilo nepravilne in se je naposled izpreminjala v nič vredne trote; čebel delavk je čedalje bolj manjkalo. Letina sploh ni ugajala čebelam, in le malokatere so odgajale trotov. Zato ni bilo misliti, da bode za oplovanje mladih matic dovolj skrbljeno. To je bilo tudi vzrok, da sem staro matico pustil živeti, nameravajoč njen čedalje slabejši panj razdreti.

Nekega lepega dne v meseci juniji kažem svojemu prijatelju čebele, zlasti je zanimala lepa zalega mlade matice, katero so čebele marljivo oskrbovale. Nekoliko dni pozneje pridem in vidim, kako si prizadeva mlada matica venkaj izlesti iz svoje zibelke. Stara matica je pa še zmerom v panji in leže jajčeca. Dva dni pozneje pogledam zopet v panj, najdem obedve mutici, vsako na posebni pogači, toda stara je prenehala jajčka polagati. Ko dva dni pozneje zopet pregledujem ta panj, najdem na dnu klopčič čebel, puhnem iz cigare parkrat med nje in strmeč zagledam ne stare, ampak mlado matico, katero sem tako bil rešil smrti. Stara je više po pogači zmagovito pohajala. Smrti oteto mlado matico pomažem z medom in jo denem na pogačo, deset minut potem napadejo jo čebele zopet ter jo hočejo zadušiti. Ni jej bilo pomagati, čebele jo niso trpele; vzamem jo torej, zaprem v matičnjak, denem v panj, toda drugo jutro bila je mrtva. Stara matica pa začne zopet jajčeca polagati, a sedaj lepo oplojena in pravilna, da se niso izlegali več sami troti. Mogoče, da so borbe z mlado matico starko ukrepile in bolj rodovitno storile. Kar je poprej zamudila, to je sedaj vse popravila v poznem poletji in jeseni. Panj je bil proti koncu septembra poln zalege in sploh jako težek in močan. Drugi panji so pa uže tri ali štiri tedne poprej nehali narejati novih zaleg.

Iz povedanega izhaja, da se dostikrat čebele same motijo zastran plodovitosti svoje matice. Časi pridržijo rajše staro matico oplojeno, nego bi pripustile mlado, še deviško, katere plodovitost je še negotova. To odpravijo zlasti, če jim še iz drugih vzrokov ne ugaja.

Časi so čebele stari matici tako privajene in udane, da je ne odpravijo, čeravno ni nič kaj prida in poraja večinoma same trote. V takih slučajih mora čebelar pomagati in staro matico odpraviti. Toda namesti naj jo precej z mlado matico ali matično zalego iz druzega panja. Iz tega kar smo povedali, povzemamo pravilo: ne starost, ampak veča ali manjša plodovitost v sicer pravilnih odnošajih odločuje vrednost matice čebelne.

Razne reči.

* **Utrjevanje strmin ob bregovih.** Da utrdiš obrežne strmine, zlasti take, ki so rahle in revne zemlje, pa ti ni do krme, obsej jih s pobrežnim in peskastim ovsom. Korenine tega ovsa se razprostro po 4 metre narazen ter zaplode kakor pirika ali ornica na mnogih mestih nove rastline, zato ni nič nenavadnega, ako ena sama rastlina pokrije do 9 štirjaških metrov prostora.

* **Molža krav, katere ženeš na semenj.** Velika je neprilika, da ženo na semenj ali na razstave krave, katere niso bile poprej pomolzene, češ, da bodo videti dobre molznice. To je hudo mučenje živali, ker mleko sili vedno bolj v vime in dela bolečine ter prav pogostoma provzroči nevarne in dolgotrajne bolezni v njem.

* **S špehom preraščeno prašičjo gnat ali kračo** dobimo, ako ne krmimo prasičev vedno z istimi rečmi, ampak jim krmo večkrat premenjamo. Navadno je pri nas dosti takih krač, ki so samo od zunaj špehate, od znotraj med mesom pa nič. V Vormsu so naredili poskušnjo z 20 prasiči, in prepričali so se do dobra, da je moči s špehom preraščeno gnjat dobiti, če se prasičem krma večkrat premenja.

Poučne stvari.

Zemljepisni in narodopisni obrazi.

Nabral Fr. Jaroslav.

(Dalje.)

110.

Svilarstvo.

V Francoskej niso imeli domače svile vse do 1301. l., temveč so jo dobivali z izhoda, z Grške in z Italije. Pravo svilarstvo se je začelo še le 1440. l., ko so v Dauphinu zasadili murve in prinesli sviloprejk. Leta 1470. pa je ustanovil Ljudevit XI. prvo tvornico v Toursu, kamor je pripeljal delavcev z Italije in Grške. Njegov sin Karol III. upoznal se je bolje s svilarstvom v vojski z Napoljem in je začel po južnej Francoskej razširjati svilarstvo. Ko je Fran I. preotel Milan, naprosil je neke svilarje, da se naselijo v Lyonu, in tako je udaril temelj glasovitej lyonskej industriji svile. S prvega je bilo v Lyonu malo svilarjev, ali ko je Fran tkalcem podelil mnogih predpravic, nabrali so se kmalu tkalci z vseh krajev sveta. Velikih zaslug za francosko svilarstvo si je pridobil Henrik II., še večih Henrik IV., ki je po samih kraljevskih vrtovih dal murve saditi. Svilarjem je dajal posebnih predpravic, tudi to je odredil, da se vsakemu podeli plemstvo, ki bode 12 let uspešno vodil tkalstvo. Po smrti Henrika IV. je začelo svilarstvo v Francoskej pešati, a ko je Ljudevit XIV. odpravil nanteski edikt, morale so premnoge protestantovske rodovine, ki so se s svilarstvom ukvarjale, oditi s Francoske, in tako je svilarstvo v samem Lyonu malone zaspalo. Čez nekaj časa se je začelo svilarstvo v Francoskej na novo vzdigati, a 1834. l. je bilo svilarstvo v Lyonu tako na visokej stopnji, da so vsakega leta za 100 miljonov frankov svile izvozili. Francozi so se z vso navdušenostjo poprijeli svilarstva, šli so v Kitaj po boljše seme in murve, izurili so se izredno v tkalstvu, postali so veščaki

v bojadisanju svile, zato je danes francoska svila prva na svetu, in sami Kitajci priznavajo, da je lyonska svila lepša in boljša od njihove.

V Angleško so prišli prvi svilarji z Italije v 14. stoletju, a 1661. l. je bilo v Angleškej uže 40.000 svilarjev. No največ tkalcev je prišlo s Francoske za Ljudevita XIV. Da-si so Angleži mnogo nepodelane svile dovažali in najbolje povzdignili tkalstvo, vendar niso mogli doseči Francozov. Tudi v Nemško so prinesli svilarstvo Francoski protestanti za Ljudevita XIV., in od tu je prišlo tudi v Avstrijo. Mnogo so se trudili s svilarstvom Nemci, ali niso mogli dosta uspevati, tako da dandanes Nemška ne proizvaja skoro nobene svile. Tudi v Avstriji ni dosta boljše. Pri nas na Kranjskem je dr. Bleiweis 1851. l. izdal posebno knjižico o sviloprejkah ter tudi potem več let pisal o tem v „Novicah“, da bi se ljudje vzgajanja sviloprejk poprijeli. Res je dobiti murv še dandanes tu in tam, kar pokazuje, da se je nekaj vendar storilo v tej zadevi, koliko, tega pa ne vem povedati. Pač pa mi je znano, da ljubitelji sviloprejk na vse zadnje niso mogli prodati kokonov. V Rusko je uvel svilarstvo Peter silni in dandanes proizvaja Ruska, vzlasti okoli Kavkaza in Krima, veliko množino domače svile. V Ameriko je presadil murvo in prepeljal sviloprejke uže Kortez, in v novejšem času se je svilarstvo močno razširilo, največ na prizadevanje Francozov in Angležev.

Da-si se je svilarstvo uže v 12. in 13. stoletju po Evropi jako razširilo, bila je vendar svila še v 16. stoletju tako draga, da je angleški kralj Henrik VIII. nosil pavolnate hlače. Ko je pa dobil s Španjolske par svilenih nogavic na poklon, oblačil jih je samo ob praznikih. Kralj Edvard V. je bil srečen, ko mu je nek londonski trgovec poklonil par svilenih nogavic, a še le kraljica Elizabeta je vsak dan nosila svilene nogavice. V Francoskej je oblekel Henrik II. pri svatbi svoje sestre prvi pot svilene nogavice. Kdor je v 16. stoletju nosil svilene nogavice, njega so imeli za zelo zapravljivega. Ko je k Ivanu Brandenburškemu prišel 1569. l. navadnega dne njegov svetovalec v svilenih nogavicah, rekel mu je: „Ej, ej Bertold, tudi jaz imam svilene nogavice, ali jih nosim samo ob nedeljah in praznikih.“ Dandanes se oblačijo v svilo tudi taki, ki še pavole niso vredni.

111.

Moskiti.

Komarji prežive svojo mladost v vodi in sicer v stoječej vodi. Zato je te živali največ po močvirnih krajih, ob rekah, kjer so od pomladnih povodenj zastale vode mrtvice in luže. V tako vodo znese samica do 300 jajc, iž njih se izvale dolge, črvaste ličinke, katere se poniglavo in jako živahno prevračajo po vodi, loveč si v hrano vsakovrstno nesnago in tudi predrobne živalice. Na koncu trupla imajo postransk, cevast odrastek za dihanje. Ko so se trikrat prelevile, spremene se v debeloglave bube, iz katerih se za osem dni izkobacajo dolgonogi komarji in kmalu potem veselo plešejo po zraku. Vsa preobrazba traja štiri do pet tednov. Če pomislimo, da mlade samice tudi kmalu ležejo, ne bodemo se čudili, ako vidimo včasih cele roje komarjev.

Komar človeku ni posebno škodljiv, samo nadležen je. Tisto kapljico krvi bi mu človek še privoščil, ko bi le ne puščal za seboj tako neprijetnega srbečega sledu. A tako mu dela večo preglavico, kakor grabežljiva zver. Zveri se še ubraniš, komarjev ne. To preglavico pa nam dela samica ne samec. Pa kaj so naši komarji! To in pa nič. Po vročih deželah so pravi krvoloki. Komarji imajo namreč rojakov po vsem svetu. Eni so jim bliže eni dalje v rodu, sploh pa so vsi nadležni in krvoločni. V vsakem kraju imajo drugo ime, ali nadležni so povsodi in človek se jih ne more zadosti ubraniti. Velè, da si Laponec in Eskimovec ne mažeta kože samo zato, da laglje zimo prenašata, temveč tudi zato, da se obranita krvoločnih mušic. Ta nadloga je sploh stara, uže Pavzanija je zapisal o njej tole: „Mesto Mij v Kariji je stalo ob morskem zalivu. Reka pa je polagoma zasula ustje in naredilo se je blatno jezero. Ker voda ni bila več slana, začele so iz nje se vzdigati brezštevilna jata komarjev in stanovniki so morali mesto ostaviti. Odselili so se v Milet.

V Afriki in Ameriki ni veče nadloge za človeka, kakor so komarji. Večini teh krvopijcev vele moskiti ali muskiti. V tropskej Afriki okoli Senegala vznemirjajo moskiti stanovnike tako grozno, da se jih ne morejo drugače odkrižati; kakor da na kolih napravijo ležišča, spodaj pa kurijo z zelenim lesom, da se mnogo dima naredi. V toplih krajih ameriških ni zveri, katere bi se človek toliko bal, kakor moskitov in drugih njim enakih krvopijcev. Nadloge te v Ameriki ni nobeden tako živo opisal kakor Humboldt v svojem glasovitem delu: „Reise in die Aequinoctial-Gegenden des neuen Continents“. Iz tega dela hočemo podati par vrstic.

(Dalje prihodnjič.)

„Matica Slovenska“.

XXIV. redni veliki zbor „Matice Slovenske“ se je vršil dne 5. t. m. Predsednik preč. gospod profesor in častni kanonik Josip Marn je ogovoril zbrane matičarje tako-le:

Zadnji naš občni zbor (XXIII.) bil je lani dne 18., predzadnji (XXII.) predlanskim celo 13. aprila; danes pa je že 5. junija. Zakaj letos toliko pozneje? Da se približamo pravilom, v katerih se veli: Občni zbor bodi navadno poleti, o poletenskem času. Vendar so še drugi vzroki. — Lani sem omenil v občnem zboru, da 4. dan febr. leta 1864. šteje se rojstni dan „Matici Slovenski“; letos 4. febr. zvršila je torej svojo XXV letnico, svoj srebrni jubilej. V naslednjih dveh sejah (80. in 81.) poprosil sem gospodov odbornikov, naj mi svetujejo, ali in kako naj praznuje „Matica“ svojo petindvajsetletnico.

*

Svetovalo se mi je, naj jo praznuje akademiško, brez lastnih stroškov, brez banketa in koncerta; naj se v zboru opiše morda njena zgodovina. Ali temu nasproti se lahko reče: Prvo desetletje opisal je dr. Costa, kar se nahaja v Letopisu l. 1874; drugo pa tajnik sedanji v Letopisu l. 1885 natanko, da se bolje skoro ne more. Zgodovina zadnjih štirih ali petih let pa Vam je preživo v spominu ter ne kaže, da bi se danes vnovič razpravljala. Reklo se je, naj se občni zbor vrši o šolskih počitnicah; ali — skušnja uči, da takrat še domači odborniki hitro uidejo iz mesta in se pozgubijo po deželi, nikar že, da bi se moglo privabiti več vnanjih odbornikov in gostov. Meseca februarija XXV letnico praznovati — letos že celo ni kazalo. O Velikonoči so ljudski učitelji imeli svoje zborovanje. Tako se je odločil za „Matico“ čas nekako o Binkoštih. Kar pa XXV letnico tiče, smem reči, da se je „Matica“ o njej poslavila s tem, da je dala svojim družnikom štiri dobre in lepe knjige; slovensko razumništvo pa naj jo poslavi s tem, da v tem obilnejšem številu pristopa ter pospešuje njene namene bodisi s pisanjem, bodisi z razširjevanjem itd. Dr. Costa pravi o koncu svojega spisa: „Naj Bog blagoslovi tudi v prihodnje ta zavod, in naj se ga krepko poprime narod slovenski, da bode storil v drugem svojem desetletji enak korak naprej, kakoršen je storil v prvem (Letopis 1874 str. 9)!“ — Smelo rečem, in mislim, da mi boste pritrdili vsi, da je „Matica“ naša v drugem desetletji storila še boljši in slavnejši korak, kar je razvidno iz omenjenega poročila (Letopis 1885), brez ropota in šuma po pregovoru: Kar raste, šuma ne dela.

Kako se je vedla „Matica Slovenska“ v letu preteklem, slišali boste, gospodje! v poročilu tajnikovem. Dovolite, da poprej omenim le nekaterih stvari!

Lani, kakor veste, bila je 40letnica cesarjeva. Tekmovali so v svečanostih najbolj Slovenci. Tudi „Matica“ ni zaostala. Darovala je v ta spomin 214 „Spomenikov“ in 1037 zvezkov „Zgodovino avstrijsko-ogerske“ učiteljskim in šolarskim knjižnicam po vseh krajih slovenskih — ne le po Kranjskem, tudi po Štajerskem, Koroškem, Goriškem in Primorskem. Došle so jej dostojne pohvale za to na pr. od visoke deželne vlade Kranjske, od ces. namestništva tržaškega itd. Čudno se je zdelo človeku, da so se cesar lani tolikanj branili vseh vnanjih, potratnih svečanosti, ter priporočali le dobrotne, ljudomile namene. — Grozno pa se je posvetilo dne 30. januarija tega leta. — Z užaljeno rodbino, z užaljenim cesarjem, žalovali smo vsi pravi in verni podložniki. — Ali — gospodje! v ognju se skusi zlato. V tej prebridki nezgodi skazali so se nam presvetli cesar najvzorniše; dali so nam a) vzor čudovite vdanosti v to, kar je le dopustil Bog, in b) vzgled čudovitega zaupanja v previdnost božjo. In, gospoda moja! kadar mislim na to, kar se godi in goditi ima na onem nesrečnem mestu po cesarjevem ukazu, vedno in vedno prihaja mi na misel naša slovenska osveta, češ, tukaj je pač v svojem najbolj vzvišanem pomenu. In prav to je, kar nam je cesarja še bolj priljubilo. In zato Vas, gospodje! o spominu onega prebridkega dogodka povabim, da vstavši izrazimo iskreno pomilovanje presvetli vladarski rodbini, vzlasti preljubljenemu cesarju ter v tem slovesnem trenotku pritrdimo vnovič staremu geslu slovenskemu: Vse za vero, dom, cesarja, kojega nam Bog ohrani še mnoga, mnoga leta!

(Dalje nasled.)

Govor drž. poslanca Tonklija

v državno-zborski seji dne 8. maja 1889.

(Dalje.)

Dalje sem takrat omenjal, naj se gleda pri imenovanji zemljiško knjižnih vodij na to, da so zmožni slovenščine, ker je v vseh okrajnih sodiščih slovenskega dela Goriške čisto slovensko prebivalstvo in pri tem tudi ni izvzeto mestno-delegovano okrajno sodišče v Gorici.

Naglašal sem, da ni bilo mogoče vknjiževanje slovenskih rešitev v zemljiško-knjigo, ker zemljiško-knjižni vodja pri c. kr. mestno delegovanem sodišči v Gorici ni bil zmožen slovenščine. Sodišča, okrajna sodišča se ne drže vedno ministerstvene naredbe, da bi slovenski reševala slovenske vloge in vknjiževala slovenske rešitve v zemljiško knjigo. Meni samemu se je to pripetilo in moral sem vložiti rekurz. To se ne sme več zgoditi, nastavljajo naj se samo taki uradniki, ki so jezika zmožni, kajti brez jezikovnega znanja ne morejo zadostovati službi svoji.

Pri tej priložnosti bi visoko vlado opozoril še na neko zadevo.

Opominjam, da je že pred leti goriški deželni zbor vložil pri pravosodnjem ministerstvu prošnjo, naj se razdeli goriško mestno-delegovano sodišče v sodišče za mesto kot mestno-delegovano sodišče in v samostojno okrajno sodišče za goriško okolico. Prebivalstvo njegovo broji nad 35.000 in ti imajo pravico zahtevati, da dobe samostojno okrajno sodišče. To ni vse eno, ali je kdo vpisan pri kakem mestno-delegovanem ali pri lastnem okrajnem sodišči, kajti mestno-delgovano okrajno sodišče je podredjeno predsedniku okrožnega, oziroma deželnega sodišča, kjer je tako. Ta določuje osebe, ki naj opravljajo službo mestno-delegovanega okrajnega sodišča, in te so podvržene le njegovi disciplinarni oblasti. Tu se zgodi, da za-se obdrži najboljše moči, manj zmožne pa odkaže mestno-delegovanemu okrajnemu sodišču tako, da imajo vsled tega slabe uradnike ta okrajna sodišča, ki so v civilnih zadevah zaradi velikega kroga pristojnosti preobložena z delom, tako se pripeti, da se ravno mestno delegovanemu okrajnemu sodišču v Gorici odkazujejo le taki uradniki, katerih ne morejo drugod porabiti, in zgode se mnogi slučaji, v katerih ni uradnik zmožen jezika. Zasliši naj priče, toda njihovega jezika ne ume in za tolmača se tudi ne briga. Kam nas

bo to pritiralo? K temu, da so zaslišanja napačna, nepopolna in se morajo zopet pričeti vsled strankinega priziva. To bi ne bilo, ko bi se uradniške službe oddajale le takim osebam, ki so jezika zmožne.

Ozirati se moramo tukaj tudi še na neko drugo okoliščino. Zborna sodišča se navadno bavijo s kazenskimi zadevami. Če tedaj zboli kakov svetnik in se mora obravnava vršiti, vzamejo se kar sodniške osebe od mestno-delegovanega sodišča, in v Gorici se je mnogokrat pripetilo, da so se poklicale stranke k zaslišanju kot priče ali k zapuščinskim obravnavam, toda one osebe, ki so prišle k sodišči, morale so zopet iti domov, ker je bil dotični uradnik pozvan h kazenski obravnavi. To bi ne smelo biti, zaradi tega priporočam, naj se mestno-delegovano sodišče loči od goriške okolice in za njo ustanovi v interesu pravosodstva posebno okrajno sodišče in to tem bolj, ker bi bilo potem to čisto slovensko in bi ne bilo treba vedno tirjati od uradnikov znanja treh jezikov, nemškega, slovenskega in italijanskega, kar je čestokrat prav težavno; dalje bi bilo tudi dobro, ko bi se k okrajnemu sodišču korminskemu spadajoče tri slovenske občine Medana, Bilinja in Dolanja uvrstile k temu samostojnemu okrajnemu sodišču za goriško okolico, ker bi potem ne spadale več pod okrajno sodišče, v katerem je prebivalstvo čisto italijansko in v katerem se premnogokrat zgodi nedostatek, da se tam nastavijo uradniki, ki so sicer italijanskega, ne pa tudi slovenskega jezika zmožni, vsled česar se Slovencem dela krivica. To velja posebno za Kormin, kjer ni niti eden sodniški uradnik, niti eden kanclist slovenščine v pismu in besedi zmožen, zaradi tega tam Slovenci s sodnijo ne morejo v svojem jeziku občevati in obravnavati.

Sedaj pridem k drugemu sredstvu, in to je jezikovno vprašanje. Rekel sem, da je v izvrševanje pravičnega in nestrankarskega pravosodstva neobhodno potrebno, da mora dotični sodnik ali uradnik sploh biti zmožen jezika one stranke, s katero obravnava. In kako je s tem v resnici? Oziral se bodem tukaj najprvo na svojo ožjo domovino, to je na nadsodiščni okraj tržaški. V Gorici se kazenske obravnave pred porotnim sodiščem vedno vrše v navzočnosti tolmača, in zakaj? Ker je porota večinoma sostavljena iz Italijanov.

(Dalje nasl.)

Politične stvari.

Govor poslanca Kluna

v državnozborski seji dne 21. marca t. l.

(Dalje).

Vzlic temu pa se deželno-zborska večina ni branila ustreči dotičnim željam visoke učne uprave in razširila šolo. Namesto da tedaj napadate narodno stranko na Kranjskem, storite to bolje, vzemite si to stranko za vzor ter jo posnemajte. (Prav dobro! na desnici.) Povodov in priložnostij za to Vam ne manjka, in ako nimate v ta namen drugega predmeta, bila bi to češka šola na Dunaji. Tudi trditev ni resnična, da mora ljubljansko prebivalstvo samo trpeti troške za nemško šolo. Ljubljanski Nemci ne žrtvujejo za nemško šolo niti jednega krajcarja iz lastnega premoženja. Vzdržuje se namreč ista popolnoma iz sredstev kranjske hranilnice. Izjava gospoda poslanca dr. Weitlofa pa je za nas, akoravno sama na sebi neresnična, vendar v toliko pomenljiva, ker iz nje razvidimo, da smatrajo kranjski Nemci premoženje kranjske hranilnice za svoje premoženje. Priše bo čas, da se bodemo sklicavali na to izjavo.

Ker sem pa že pri gospodu dr. Weitlofu, dovoljeno naj mi bo, odgovoriti tudi na neki napad, ki ga je učinil na izdajatelja lista „St. Josephs-Sendbote“, in to ni nikakor fino, ker se oni ne more sam zagovarjati.

Gospod poslanec prvega okraja se je norčeval iz neke povesti o sv. Jožefu v „Josephs-Kalender“-ju za leto 1881, rekoč, da ne ve, ali niso taki spisi bolj sposobni, škodovati verskemu čutu prebivalstva in žaliti nravni čut, kakor če kak učitelj v boju, v kateri so ga primorali nasprotniki in je izpostavljen ljutim napadom itd.

Opozarjam na to, da je bila ta povest o svetem Jožefu, iz katere se je on tako norčeval, kot podlistek natisnjena v „Fremdenblatt“-u št. 234 in 235 z dne 25. in 26. avgusta 1876. (Smeh na levici.)

„Fremdenblatt“, kakor znano, ni glasilo klerikalne stranke, in tudi nismo čuli, da so se vsled te povesti izpodtikali liberalni bralci „Fremdenblatt“-a. (Znova smeh na levici).

Manj zadovoljni smo bili z izjavo Nj. ekscelencije glede paralelk na Slovencem namenjenih srednjih šolah. Zahtevali smo, oprti na določbe državnega temeljnega zakona in na poskus, ki se je napravil v Ljubljani, po izjavi Nj. ekscelencije obnesel in katerega vspehi se morajo imenovati ugodni in veseli, da se uvede ista naprava šole tudi v drugih slovenskih deželah. Toda, kaj se nam je — ne rečem, dovolilo, marveč — obljubilo?

Nj. ekscelencija se je v proračunskem odseku izjavil, da se bode v prihodnjem šolskem letu na eni paralelki mariborske gimnazije poskusilo s poučevanjem posameznih predmetov v slovenskem in nemškem jeziku, ter da se bo potrudil v prihodnjem ali temu sledečem šolskem letu ustreči željam, izraženim glede goriške gimnazije.

Namestu prepotrebnih paralelk so se nam tedaj dvojezični tečaji, ki so vedno vprašavne vrednosti, ne dovolili, marveč — obljubili, in sicer za prihodnje šolsko leto le na enem zavodu. Vidite tedaj, da s tem ne moremo biti zadovoljni, marveč da moramo slej kakor prej popolnoma in v celoti zahtevati tako napravo za slovenske otroke namenjenih šol, katera zadostuje določbam državnega temeljnega zakona in potrebam slovenskega naroda. Isto velja glede ljudskih šol na južnem Štajerskim in Koroškem. Nj. ekscelencija je sicer rekla,

da je načeloma za to, da mora biti materinščina otrok v ljudskih šolah učni jezik, ter je to načelo v posameznih slučajih tudi privela do veljave, ker se je razsodilo vsled rekurza neke slovenske občine, da mora biti slovenščina učni jezik dotične ljudske šole. Toda to je le polovičarska naredba, ki se je morala še-le z razsodbo državnega sodišča izzvati. Naredba deželnega šolskega sveta štajerskega, ki predpisuje tako protipostavno vredbo šol, ostane slej kakor prej veljavna, in stariši, ki hočejo svojim otrokom izkazati dobroto materinščine kot učnega jezika, skušati morajo to doseči potom priziva ali prošnje. Kolikim težavam in nagajivostim so pri tem premnogokrat izpostavljeni, razpravljal je obširno že eden mojih ožjih somišljenikov ter razvidite to tudi iz interpelacije, katero je gospod poslanec Vošnjak dne 4. decembra vložil v tej visoki zbornici in v kateri se toži zoper nepoklicano vmešavanje okrajnih glavarjev. Veliko koristnejša za stvar bi bila tedaj splošnja naredba, ki bi postavila šolo na postavno podlago, za oblastnije bi bila prijetniša in za slovensko prebivalstvo primernejša, kakor da si pusti visoka učna uprava neprijetnim in ne vedno častnim nasiljem tako rekoč košček za koščkom iztrgovati narodom postavno zajamčeno pravo.

(Dalje nasled.)

Naši dopisi.

Iz Ljubljane — Volilno gibanje na Kranjskem. Glede kandidatur za veliko posestvo, za katero bode dopolniti troje ali čvetero mest, namreč namesto umrlih baron A. Zois in K. Deschmann in pa na mesto kandidature odklonujočih gospodov vit. Gutmannsthal-a in dr. Mauer-ja, čujemo za gotovo, da so za troje mest kandidati že odločeni, za četrto mesto pa je določitev kandidata pridržana shodu volilcev tikoma pred volitvijo samo, toraj za dan 11. ali 12. julija. Ni toraj dvomiti, da si dr. Schaffer s svojimi pristaši v Ljubljani in zunaj Ljubljane prizadeva nastopiti nasledništvo Deschmannovo v deželnem zboru in odboru.

Lahko pa rečemo, da tega, zadnjič omenjenega kandidata za naše veliko posestvo prav nič ne veže z interesi in koristi te naše kurije. Dr. Schaffer se za kmetijstvo, gozdarstvo ali živinorejo, nikdar ni brigal, tudi davkoplačevanje ali druga kmetijstvo tlačeča bremena mu niso nikdar delala preglavic, mi toraj, ogledujmo si tega kandidata od katere strani koli, pri njem ne nahajamo nikakoršne vezi, katera bi ga mogla dejansko vezati s pravimi interesi velikega posestva.

Ako si pa hočemo ogledati tudi politično stališče našega veleposestva, smemo trditi da oni liberalizem, katerega je svoj čas zastopal dr. Schaffer v nekakem soglasji s tedanjimi zastopniki velikega posestva, danes v teh vrstah nikakor ne velja več, nasprotno smemo trditi, da so veleposestniki ene in druge stranke v naši deželi dejanjsko bolj konservativni, kakor je bila kedaj marsikatera v vrstah konservativcev stoječa merodajna oseba.

Radi priznamo, da glede narodnega vprašanja na Kranjskem čutje in mišljenje tako imenovanih ustavovernih veleposestnikov na Kranjskem načeloma še daleč plava od one idealne sloge, na katero tako požrtovalno in pošteno deluje narodna večina deželnega zbora, to da dejanjsko izključila je ta večina taka vprašanja z dnevnega reda s tem, da se ne ustavlja najmanji opravičeni zahtevi opozicije po enakopravnosti v deželi zahtevajoč, se ve da za slovensko ogromno večino v deželi prav tisto merilo.

To ravnanje narodne večine izbilo je izrok orožje nekdanjim nasprotnikom in ti dandanes večinoma spregledavajo izrekoma mirneje misleči med našim slovenskim ljudstvom živeči veleposestniki, ker uvaževajo tudi potrebo znanja slovenščine v deželi in pa koristnost tega znanja v obče in izrekoma v trgovskih, uradniških in obrtniških krogih.

Bolj počasi prodira to spoznanje v ljubljanskih krogih, izrekoma v onih, ki se ali po rojstvu ali pa samo po domišljiji prištevajo nemškim krogom. Med vodje teh krogov spadal je pokojni Deschmann in prav tje spada dr. Schaffer z razločkom, da je ta rodom nemec, ki ne zna slovensko, in torej tudi pogreša temelja neobhodne sposobnosti za vspešno sodelovanje bodi si v deželnem zboru ali celo v deželnem odboru.

Mi pa tudi dvomimo, da bi bilo v soglasji z mišljenjem velike večine našega veleposestva, da bi se po izvan njega stoječem zastopniku njegovem, zopet uvedle borbe prejšnjih časov.

Po takem, dobro oprtem premišljevanji, zdi se nam nemogoče, da bi si kranjsko veleposestvo brez vsakega pravega povoda izposojevalo za svoje deželno zborske zastopnike moža ali može, ki nimajo z njegovimi interesi nikakoršne zveze, z njegovem mišljenjem nikakega soglasja.

Mi torej tudi danes še upamo, da se bode previdnost in miroljubnost veleposestniških naših krogov pokazala v tem, da ne bodo tudi od svoje strani hoteli dati povoda, da se v našo deželno zbornico povrnejo minuli časi strastnih narodnostnih borb.

Glede volitev v mestnih in selskih okrajih nastalo je v zadnjih dneh tudi tam neko pomirjenje, kjer je bila deloma po premnogobrojnih novih kandidaturah nastala nekakova razburjenost. Izrekoma je videti, da loško-kranjski selski okraj ne bode kazal nikakeršnega nasprotja zoper staroskušena in zaslužena poslanca kanonika Klun-a in O. Detela. Kakšni bi potem morali naši narodno-konservativni poslanci biti, ako bi toliko spretnim, značajnim in zasluženim hoteli nasprotovati lastni pristaši!!

Največjo preobilnost kandidatov kaže ljubljanska okolica, ne dvomimo pa, da bode domoljubje volilnih

mož, ki so toliko let glasovali za pokojnega očeta dr. Bleiweisa, prodrlo in premagalo vsaki osebni pomislik, ter se v čast okraja zedinili v soglasno izvolitev najbolj zasluženih, sposobnih in značajnih dveh kandidatov.

— **Gospod cesarski svetovalec Murnik** izvoljen je, kakor poroča uradna „Laib. Ztg.“, za častnega predsednika splošni poljedelski in gozdovski razstavi, katera bode prihodnje leto na Dunaji.

— **Za konservatorja zgodovinskih spominkov na Kranjskem** imenovala je osredna komisija g. Simon Rutar-ja, profesorja na c. kr. višji realki v Ljubljani.

— **Profesor Nachtigal** umrl je prejšnjo nedeljo v Novemmestu po dolgi mučni bolezni še le 45 let star.

— **Osnova zavarovalnice** proti nezgodam delavcev pričela se je vršiti na podlagi zakona z dne 28. decembra 1887. l. Za Primorsko s Trstom, za Dalmacijo in Kranjsko snuje se ena zavarovalnica. Imenovana je volilna komisija, v kateri je za Kranjsko župan ljubljanski gosp. P. Grasselli. Volilna komisija razpisava ravno z razglasilom z dne 7. junija volitev v načelništvo in razsodišče delavske zavarovalnice.

Volitve vrše se po lastnikih in delavcih tako, da volijo prizadeti po šestih vrstah podjetij ali delovanj, ki so po zakonu vezane v zavarovanje delavcev.

Omenjenih 6 vrst podjetij ali delovanj so:

1) Poljedelska in gozdna dela, mlini;

2) Železnice, rudarstvo in talivstvo, kovinarstvo, stroji, orodja;

3) Kemijska obrtnost, kurilne in svetilne tvarine za živež in užitek;

4) Obrtnost s kamenjem in zemljinami, stavbinski obrti;

5) Tekaninska (tekstilna) obrtnost, zdelovanje in čiščenje obleke;

6) Papir in usnje, les in rezbarske tvarine, poligrafični obrti.

Vsaka teh 6 vrst voli si po enega zastopnika v vodstvo zavarovalnice in po enega namestnika, ravno tako tudi v razsodišče.

Sedež zavarovalnice je v Trstu, zadnji dan za volitev je 5. dan julija, — do tega dne pa se pošiljajo volilni listi do „volilne komisije delavske zavarovalnice proti nezgodam za Trst, Primorje, Kranjsko in Dalmacijo.

Prizadete kranjske dežele morejo prodreti s svojimi zastopniki v prvi, tretji in šesti vrsti, ako so složni. Da se glasovi zedinijo za ta posel spretne osebe, posreduje radovoljno trgovinska in obrtniška zbornica v Ljubljani.

— **Novi goldinarski bankovci** izdajo se te dni in se bodo s 1. dnem meseca julija vpeljali sploh. Novi bankovci bodo izdatno manjši od sedanjih in imajo tudi drugače, na vsaki strani nekoliko različne podobe. Napisi ostanejo stari izključno nemško-madjarski.

— **Toča.** Dne 14. t. m. opoludne prišla je huda nevihta čez Trebelno pri Mokronogu, vsula se je toča debelosti orehov in je krajema uničila pridelke polja.

— **Vreme.** Ljubljana z okolico se letos, razun prejšnji teden že hude suše po ljubljanskem polji, lahko ponaša z ugodnem vremenom.

Do sobote večer je bilo vedno lepo, tako, da se je po boljših senožetih brez zaprek spravljalo. S sabote večerom pa je nastopil izdaten tih dež, ki je dobro namočil polje in omogočil sajenje zelnatih in druzih sadik.

— **Važno za konjerejce.** V nedeljo 23. t. m. pride tajnik c. kr. kmetijske družbe gospod Gustav Pirc v Šent Jernej na Dolenjsko ter bode v tamošnji ljudski šoli popoludne po cerkvenem opravilu predaval o koristi in namenu konjskih dirk. Ker so take dirke zelo važne za konjerejo, in ker bode dobiti ob dirki letošnjo jesen v Šent Jerneji zelo visoke premije, zato naj nobeden dolenjskih konjerejcev ne zamudi priti k temu predavanju.

— **Delitev državnih premij** za kobile z žrebetom, za mlade kobile in za eno- in dveletne žrebice se bode za leto 1889. vršila v Lescah dne 2. septembra, v Mengiši dne 4. septembra, na Vrhniki dne 5. septembra, v Trebnjem dne 9. septembra, v Št. Jerneji dne 11. septembra t. l. ob 9. uri dopoludne in v Ribnici dne 7. septembra ob 10. uri dopoludne; razdeli se 66 državnih denarnih premij v skupnem znesku 1270 goldinarjev in 48 srebrnih svetinj (medalj).

Iz poročila banke „Slavije“ za leto 1888. — posnemamo tele številke: Vseh členov štela je banka 205.090, ki so imeli zavarovan kapital 195,669.783 gld. 64 kr. in so zato uplačali 1,508.637 gld. 74 kr. zavarovalnine ter 70.848 gl. 54 kr. pristojbin. Rezervni in poroštveni fondi narastli so na 6,737.435 gld. 88 kr. in so, kakor je razvidno iz pregledno sestavljenega izkaza, naloženi vseskozi varno in v urednostnih papirjih, v posojilih na zemljišča in v posojilih na lastne police. Čistega dobička imela je banka 98.884 gld. 52 kr., od katerega se bode 24.485 gl. 68 kr. razdelilo členom odd. I. in II., ostalo pa dodalo rezervnim in poroštvenim fondom. Uradniški pokojninski fond narastel je na 155.610 gld. 30 kr., dosegel je tedaj številko, s kakeršno se zamore izkazati redkokatera zavarovalnica. Uradniki „Slavije“ zamorejo zatorej zaupno gledati v bodočnost. Kar se tiče bilancije banke „Slavije“, moramo priznati, da je sestavljena jako pregledno in lahko umevno. Človeku, ki jo pregleda, leži jasno pred očmi vse denarno gospodarstvo zavoda. Inventarja, organizacijskih stroškov, tiskovin in akvizacijskih predplačil — kar vse navaja večina zavarovalnic mej aktivi — ne nahajamo v bilanciji banke „Slavije“; dokaz da je njena uprava vseskozi previdna in poštena. Letos preteklo je dvajset let, odkar so češki rodoljubi ustanovili banko „Slavijo“. V teh dvajsetih letih izplačala je svojim članom 14,225.165 gld. 22 kr. — Te številke menimo, govore dovolj jasno.

— **Starim čebelarjem**, ki čebelarijo 20 do 30 let in ki so pozgubili brez svoje krivde vse svoje čebele, namenila je kmetijska družba podporo. Vsled dotičnega razglasa se je oglasilo do 30 takih čebelarjev. Izmed

teh prosilcev je družba izbrala 18 najbolj potrebnih in najstarejših ter jim dala vsakemu po 2 panja dobrih čebel.

— Kuga na parkljih in v gobcih pri govedi in prašičih je na Kranjskem ponehala.

Novičar iz domačih in tujih dežel.

Z Dunaja. — Presvetli cesar vdeleži se jutri z nadvojvodi slovesnega sprevoda z rešnjem Telesom. Gotovo nahaja ta vest veseli odmev v srcih prebivalstva dunajskega in mnogobrojnih došlih unanjih gostov, ki vsi z izrednim sočutjem spremljajo vse korake ljubljenega vladarja. V soboto dne 22. junija prično se delegacije in takoj v nedeljo o opoludanskih urah sprejme cesar najpred ogersko, potem pa avstrijsko delegacijo.

Prejšnji teden bival je naš cesar nekaj dni v Monakovem na Bavarskem, šel je tje da vrne obiskanje princu vladarju bavarskem in pa obišče svoje sorodnike. Naravno, je da je bil cesar sprejet povsod sijajno in navdušeno.

Strah pred vojsko, ki je nastal minuli teden zarad berolinskega dopisa v listu „Presse“ se vidno polegava. Državni papirji, ki so v ceni padli za več kot dva goldinarja pri 100 gld., si zopet opomagavajo.

Povoda za tako prikazen bilo je mnogo, toda pokazalo se je, da preteče dogodbe vendar le ni bilo, katera bo to opravičila.

Ne da se tajiti, da je bila napitnica carova izrekoma naproti Avstrijski in Nemški osorna, očividno pa je vendar imela namen, carovemu gostu knezu črnogorskemu, ki je prišel na njegov dvor kot bodoč tast velikega kneza, izreči kaj posebno laskavega.

Tudi dogodbe na Srbskem postajajo očividno Ruski več kot prijazne in ako so te dale povod k pomenljivem političnem govoricam kakor: priklopljenje Bosne k Srbski, odstranjenje Obrenovičev od srbskega prestola in združenje s Črnogoro, je pač razumljivo, da bi vse to mogoče bilo samo potom krvave evropejske vojske.

Bismark je svoj čas rekel, da ne bode letal za ruskem prijateljstvom, sedaj pa je bilo vendarle videti, kakor bi mu krca, po kateri car za svojega zvestega prijatelja smatra samo kneza črnogorskega, — ne bila po volji, temveč da bi pomenjala — vojsko.

Kakor omenjeno pomirjajo, se duhovi zadnje dni in nekateri sodijo ne ravno brez vsega opravičenja, da je bil omenjen dopis v „Presse“ zvaljen na borzi samo v ta namen, da nasprotni denarni skupini prizadene denarno škodo, oni pa, ki je to sprožila; denarni dobiček. Ta namen videti je pri prizadetih dosežen in sedaj za nekaj časa zopet ne bodo pisali o preteči vojski.

Primorsko. — Sodnija sega, kakor se kaže, s krepko roko po pristaših tržaške iredente. Videti je, da je hišna preiskava pri vrednikih iredentovskega lista „Independente“, pokazala sled po drugih deležnikih zarote, katera pobija pri vsaki priliki na Primorskem domoljubno avstrijsko čutstvo. Za 4 vrednike „Independente“ ki so prišli v zapor, vršila se je hišna preiskava tudi v uradu in založišči Marka Besich-a vodja družbe postreščekov z rudečimi našivi; potem se je preiskalo tudi njegovo stanovanje ter ga konečno odpeljala k policiji, od tod pa v zapor. V soboto zaprli so nekega agenta Robert Constantini-ja po imenu. — Tudi namestništvo je zavrglo pritožbo magistratovo glede stalnega nameščenja 4 učiteljev, ki baje spadajo med poslovalce iredentistov.

V Istri vršile so se prvotne volitve v treh okrajih povoljno, celo sijajno za slovansko stranko, v drugih volitve še niso dognane, v obče pa se je nadejati povoljnega vspeha. Na goriškem se je kandidat za Tolminske trge in mesta, župan Jonke odpovedal kandidaturi, — pa vsled posredovanja glavnega volilnega odbora, postavljen je bil takoj drug naroden kandidat, kateremu je zagotovljena večina.

Nemška. — Saksonsko ljudstvo praznovalo je te dni 800letnico vladanja sedanje vladarske dinastije izredno sijajno in srčno. Kralj s kraljico in vsi členi kraljeve rodbine, sprejemali so čestitke in zagotovila vdanosti iz vsih krogov prebivalstva Saksonskega. Uradno udeležil se je slavnosti tudi nemški cesar, ki je bil častno sprejet ter se udeležil ogledavanja vojaštva kot vrhovni poveljnik nemške vojne.

Francoska. — Zadnji čas vršilo se je nekoliko dopolnilnih volitev v starešinstvo državnega zbora in v enem slučaji prodrl je z malo, pa vendar zadostno večino, kandidat konservativne stranke proti oportunistu, ki je prejel primeroma mnogo glasov in pa pristašu Boulanger-jevemu, ki je prejel celo malo glasov.

Žitna cena

v Ljubljani 25. maja 1889.

Hektoliter: pšenice domače 5 gold. 83 kr. — banaške 6 gold. 80 kr. — turšice 5 gold. 30 kr. — soršice 5 gld 80 kr. — rži 4 gold. 50 kr. — ječmena 4 gold. 33 kr. — ovsa 3 gold. — kr. — ajde 4 gold. 33 kr. — ovsa 2 gold. 44 kr. — Krompir 2 gold. 41 kr. 100 kilogramov.

V Kranji 27. maja

Hektoliter: Pšenica 6 gold. 18 kr. — Rrž 4 gold. 55 kr. — Oves 2 gold. 60 kr. — Turšica 4 gold. 54 kr. — Ječmen 1 gold. 22 kr. — Ajda 4 gold. 22 kr. — Slama 100 kilogr. 1 gold. 60 kr. — Seno 2 gold. — kr. — Špeh 1 kilog. 44 kr.

Odgovorni urednik: Gustav Pirc. — Tisk in založba: J. Blasnikovi nasledniki.